

Det är jämte *Botviþr* det vanligaste av de många sammansättningarna med förleden *Bot-*. *Botulfr* och *Botviþr* Botvid äro båda helgonnamn. Om *Botulfr* se även N. Lithberg och E. Wessén, *Den gotländska runkalendern* 1328 (1939), s. 92 f. Om namn på *Bot-* se G 12, 35 och 36.

Om ordet *husbonde* m. make, man se G 3.

34. Näs kyrka.

Pl. 10.

Litteratur: P. A. Säve, Gotland 1864 (hs S 40 n i UUB), s. 48, Reseberättelse 1864 (ATA), s. 164; O. v. Friesen, Anteckningar 1923 (UUB).

Äldre avbildning: O. v. Friesen och J. W. Hamner foto 1923 (ATA).

Fragment av en runristad gravhäll. Det förvaras i sakristian, uppställt i nordvästra hörnet. Tidigare låg det på kyrkogården på norra sidan av kyrkan, strax intill kyrkväggen.

Rödaktig kalksten med tämligen grovt gryt och fläckig yta. Längd på h. sidan 1,15 m, vid mitten 0,89 m, bredd 0,80–0,85 m. Stenen är mycket tjock, 16–20 cm. Baksidan är ojämn, och kanterna äro grovt tillhuggna, icke tilljämnade.

Endast nedre delen av gravhällen är bevarad. Den är ganska hårt sliten och skadad genom tramp och vittring. Övre delen saknas med korset, sannolikt omkring hälften av den ursprungliga hällen. Båda hörnen nedtill äro också avslagna.

Mitt på stenen har funnits ett kors. Den bevarade nedre delen av korsstammen har nedtill varit sirad med lilja och blomverk. T. h. om korset står en man, klädd i kjortel och med krökt stav i vänstra handen, möjligen en biskop med kräkla.

Stenen blev enligt P. A. Säve funnen i kyrkogården år 1856.

Inskriften börjar med ett kors på h. sidan och har sedan följt stenens ytterkanter. Den är delvis skadad och därför fragmentarisk. En inskrift, mycket utnött, har även funnits på korsets stam.

Inskrift:

+ - i k i - i þ r : k r - k u - r f i h - - l i t g e r a h u a - ... þ i a u þ u : s i n a : h u s f r u y ... s y n i r : ...
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50
 ... : k - - - u i þ i ... +
 55 60

»... han lät göra gravvalv ... -tjaud, sin hustru ... söner ...»

Till läsningen: Av bistav i r. 1 finns intet kvar; **l** är möjligt, även **p**. Alla runorna 5–8 **-iþr** äro fragmentariska, osäkra, men **uiþr** är sannolikt. 9 **k** är icke stunget. R. 11 är sannolikt **a**, icke **o**. Bistaven är lågt ansatt för att undvika en fördjupning i stenytan. R. 13 har sannolikt varit **u**, men toppen är skadad, r. 15 ganska säkert **r**. 16–18 **fi h** säkra. 24 **g** och 25 **e** äro tydligt stungna. Mellan 30 **a** och 32 **p** har på det avslagna hörnet funnits plats för (högst) 10 runor, sålunda **hualf : yvir** jämte förleden i ett kvinnonamn på **þiaup**. Denna måste ha varit mycket kort, sannolikt två (högst tre) runor. Runorna i ramen nedtill äro tydliga. 48 **y** är stunget (med två punkter?). På v. sidan kan endast ordet 49–53 **synir** urskiljas. 50 **y** är tydligt stunget. Därefter är ytan trasig. — På korsstammen framträda enstaka runor och fragment av runor, men någon sammanhängande inskrift torde vara omöjligt att erhålla. R. 54 är **k** eller möjligen **h**. 58–60 **uiþ** är säkert; r. 61 kan ha varit **r**.

P. A. Säve: 9–17 **kroku - - fi**. — v. Friesen: **kikiuiþr : krak[uar]fi han lit gera hua[lf þita yfir : ro]þiaup : sina : husfruy ... r synir ... knituiþ ...**

Inskriften har börjat med ett mansnamn på **-viþr**, åtföljt av ett attribut på **-arfi**; tyvärr äro förlederna i dessa båda ord omöjliga att fastställa. Namnet kan, av de bevarade resterna att döma, mycket väl ha varit *Liknviþr*; se om detta mansnamn G 99. Mannen har låtit göra gravvalv och rista gravhäll över sin hustru. Hon har haft ett namn på **-þiaup** med en kort förled; v. Friesen har föreslagit *Robiaup* (se S 51). Om kvinnonamn på **-þiaup** (*Hallþiaup*, *Botþiaup*) se G 3 och G 35. — Ordet *hualf* n. gravvalv även i inskrifterna på G 7, 65, 101, 123, 137, S 94, 96. — Om ordet *fgutn*. *husfroyia* f. husfru se G 3.

Drakarve, Näs sn.

Pl. 11.

Litteratur: P. A. Säve, Reseberättelse 1864 (ATA), s. 165; R. Steffen, En runristad stenpelare vid Drakarve i Näs socken (i: *Gotländskt arkiv* 6, 1934, s. 64 f.), Grindstolpen vid Drakarve (i: *Gotlands Allehanda* den 1/4 1946, med ett tillägg »Runorna på grindstolpen vid Drakarve» den 2/11 1946); O. v. Friesen, Anteckningar 1936 (UUB); M. Stenberger, Skrivelse till Riksantikvarien den 29/6 1945 (ATA).

Äldre avbildningar: R. Steffen foto, T. Carlson foto (i: *Gotländskt arkiv* 6, 1934, s. 64, 66); A. Edle foto 1936 (ATA); M. Stenberger foto 1945 (ATA).

Pelare av sandsten, numera (sedan 1945) rest vid Drakarve, 5 m NV om landsvägen till Näs kyrka, på en gräsbevuxen plats mellan trädgården och vägen, nära grinden till trädgårdsgången upp mot Drakarve mangårdsbyggnad.

Pelaren är 2 m hög över marken, vartill kommer ungefär 0,8 m under jordytan. Omkretsen är vid marken 1,28 m, vid brösthöjd ($1\frac{1}{2}$ m över marken) 1,15 m, vid spetsen upptill 1 m; stolpens bredd i genomskärning nedtill 0,35 m, upptill 0,30 m. Formen är åttkantig; möjligen har stolpen först huggits fyrkantig, varefter hörnen ha blivit snett avfasade. I toppen har stenen en skålförmig fördjupning jämte ett hål, vilket tyder på att något föremål där har varit placerat, som pelaren sålunda har uppburit.

Enligt P. A. Säve (1864) har stenen, som kallades »straff-stucken» eller »Folke-stainen», till år 1855 legat »vid Folke-sauden (brunnen) på Drakarve gård, men står nu [1864] såsom grind-stolpe (den norra) $\frac{1}{4}$ mil N om Näs kyrka vid landsvägen på 'Sudur-åkur', med ingen annan inskrift än 1855 ... Sägnen är, att en mäktig domare eller storbonde som hetat Folke o. bodt vid Drakarve, brukat låta straffa folket vid den s. k. straff-stocken (se: mina *Gotländska Saml.*, I Sägner, N° 1051).»

Stenens ursprungliga plats har sålunda varit vid Folke-sauden (»Folkes brunn») omkring 400 m S om Drakarve gamla gård. Enligt meddelande av gårdens ägare lantbrukaren K. G. Norrby till mig och professor M. Stenberger vid vårt besök på platsen den 27/6 1945 har pelaren omkring år 1805 påträffats av herr Norrbys farfars far nära brunnen Folkes saud, ett stycke under jorden på eller invid en omsorgsfullt gjord stensättning, fyrkantig, omkring 5 m i längd och bredd. Stenen uppgrävdes och forslades till mellersta gården, där den blev använd som grindstolpe (Säve). Om stenens senare öden se R. Steffen i *Gotländskt arkiv* 6 (1934), s. 64 f.

Enligt folklig tradition i bygden, omtalad redan av Säve, har stenpelaren varit en »straffstuck», en straffpåle. Sedan den hade blivit flyttad fram till gårdarna, »hade det aldrig blivit fred för de ständiga suckar och stönanden, som kommo från 'stocken'» (Steffen 1934). Två liknande åttkantiga stenpelare äro kända: den ena har ursprungligen stått på Stora torget i Visby, alldeles utanför ingången till S:t Karin, den är numera förkommen, men känd genom en teckning av P. A. Säve; den andra, ännu bevarad i Gotlands fornsal, har fordom stått på avrättningsplatsen vid Endre backe i Endre sn. Stenpelaren i Visby stod, säger Steffen (1946), »på en särskild plattform bredvid den schavott, som blottades vid grävningarna för några år sedan och nu ligger dold under markytan.» Det är väl tydligt, att också stolpen vid Folkesaud i Drakarve har varit en skampåle. På stenplattan därinvid har säkerligen spöstraff och kanske också andra hårdare och blodiga straff exekverats. Läget vid en källa skulle möjligen kunna tyda på att vi ha att göra med en offerplats från mycket gammal tid.¹

¹ Om skampåle (kåk och stupa) i medeltida städer se H. Schück, *Stockholm vid 1400-talets slut* (1951), s. 181 f., A. Schück, *Skänninge stads historia* (1929), s. 70 f. — Om kåken i Visby, som till form och utseende tycks ha liknat Drakarve-pelaren och som fanns kvar till mitten av 1800-talet men numera tyvärr är förkommen, finns en livfull skildring av P. A. Säve i *hs R 623: 4* (UUB), s. 56 (nr 28); tryckt av R. Steffen i *Gotländskt arkiv* 9 (1937), s. 30 f. — En sten, som till utseendet mycket påminner om Drakarve-stenen, har funnits vid Hallvide, Eke sn, enligt anteckning av P. A. Säve (*hs R 625: 9* i UUB, s. 91): »Minnes-Sten (af grussten) 2: 12 hög [d.v.s. 2 alnar och 12 tum hög] vid Hallvide i Eke (P. Paulsson)... En Brud skall här hafva ridit ihjäl sig... Utan all inskrift» (med en teckning av Säve).

Märkligt nog har Steffen icke velat nöja sig med källan Folkesaud som ursprunglig plats för stenpelaren vid Drakarve. Han vill gärna tänka sig den rest högt uppe på en galgbacke. »Men långt ifrån kan den ej vara fraktad ... Det finns, om jag ej missminner mig, en liten låg ås som löper söderut från stenen. På den äro resta ett par bautastenar, o. därifrån har stenen med dess på ett eller annat sätt därvid fängslade delinkvent kunnat synas för den församlade menigheten, ehuru visserligen ej så vida omkring. Man har just ingen tillgång till galgberg i dessa trakter. Vilken myndighet eller vilka kommuner som låtit uppsätta den veta vi icke, men av platsen att döma bör det ha varit Hablinge ting, ty den står i norra delen av Näs församling, nära gränsen till Hablingbo.» Här har Steffen för en gångs skull alldeles tappat kontakten med en av allt att döma pålitlig folktaditions klara vittnesbörd.

Vad man ytterligare skulle kunna önska för att klargöra straffstockens historia, vore en undersökning av fyndplatsen vid Folkesaud.

På en av stenens kantytter ungefär 1 m över marken finns en runinskrift i tre rader:

farþ
hofstrim
 5 10
steaf
 15

Övre bistaven i r. 1 är betydligt grundare än den nedre; kanske skall runan läsas **k** (eller **g**)? Jfr det tydliga **f** i andra raden. Övre bistaven i 6 **o** är kortare och grundare än den nedre; men utan tvivel avses **o**. 8 **s** och 13 **s** ha vanlig form, icke »gotländsk». 13–15 **ste** äro betydligt grundare och sämre huggna än de båda övre raderna. 15 **e** är otydligt, ej fullt säkert. Runornas höjd är 4–5 cm, hela komplexet drygt 16 cm.

På en annan kantyta står:

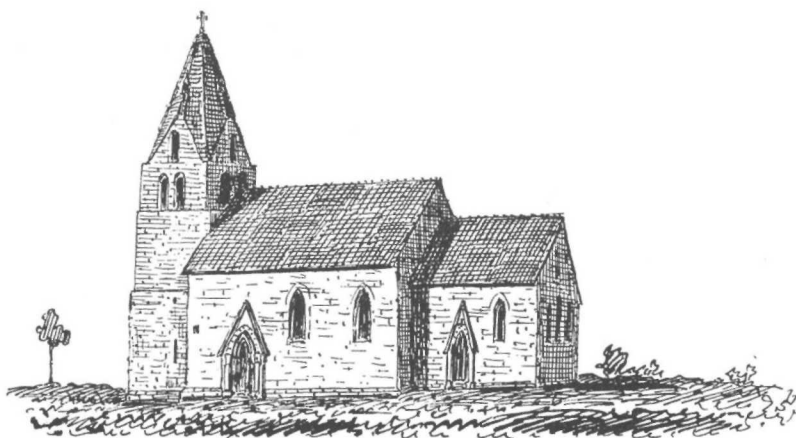
kart

»Dessa runor skola enl. uppgift vara utförda av en gårdens tidigare egare Thomas Norrby f. 1857 — far till Karl N., gårdens nuvar. egare» (O. v. Friesen).

»För övrigt finnes diverse nutida namn och initialer, bl. a. några klumpigt utförda imitationer av runtecken, visande att den gamla inskriften observerats» (R. Steffen). Bl. a. T. N., d. v. s. Thomas Norrby. Ovanför runorna **kart** står årtalet 1886.

Liksom årtal och initialer äro säkerligen runorna inhuggna i sen tid, efter det att stenen har förts fram till Drakarve. Stenarten är en hård sandsten, och det är icke lätt att genom en besiktning avgöra åldern av inristningar i en sådan. Redan efter några få år kunna de ha fått ett utseende som kan göra det möjligt att tillskriva dem hur hög ålder som helst. Avgörande äro P. A. Säves uttryckliga ord år 1864: »med ingen annan inskrift än 1855». Att han icke skulle ha sett de djupt inhuggna runorna, om de verkligen hade funnits där, är fullständigt uteslutet. Lika otroligt är det, att han icke skulle ha omnämnt dem eller tecknat av dem, om han hade sett dem.

Det förefaller troligt, att **kart** är en felristning för **karl**, d. v. s. mansnamnet Karl. Runorna **l** och **t** kunde lätt förväxlas av den som ej var vidare hemma i runornas bruk och endast tillfälligtvis använde dem. För runföljden **farþ** (eller **karþ**, **garþ**?) **hofstrim** skulle man möjligen kunna gissa på ett namn: Gärd Hofström (Hafström)?

Grötlingbo kyrka.

Carl Linnæus har i sin handskrivna *Iter Gotlandicum* antecknat följande om sitt besök i Grötlingbo den 7 juli 1741: »Wi anlände efter en liten Mihls resa ifrån Rone till Gröttingbo Prästgård kl. 3. Wi besågom Kyrkan, som war en med the yppersta i landet. I Choret sågom wi en Runsten, insatt i sielfwa wäggen liksom ett Säte, på hwilken följande Bokstäfwer lästes: ... [G 36] I Choret låg en runsten, på hwilken lästes följande ord: ... [G 35] Kl. 4 reste wi med Pastorn ut till Gröttingbo udd.» Det var tydligen mycket, som Linnæus hann med på en timmes tid, och han måste ha varit en tränad och skicklig runläsare. I den tryckta reseberättelsen, *Öländska och Gothländska resa* (1745), meddelas detsamma, men i en annan form: »Grottingbo-Kyrka låg 1 mihl ifrån Råne, och war hon en ibland de ypperste i landet. En Runsten låg på gålfwet i Choret, som lätt lästes; och en annor satt i muren äfwen i Choret såsom et säte.» Som vanligt har Linnæus här ej tagit med sin läsning av de båda inskrifterna, men de återfinnas i den förteckning, som han lämnade biskop Wallin och som ingår i dennes gotländska samlingar (*Analecta Gothlandica*).

I Liljegrens *Runurkunder* upptagas endast dessa båda inskrifter (G 35 och G 36 = L 1785 och L 1786), med hänvisning till Hilfeling, Ekdahl och Wallman. Likaså hos Carl Säve (S 164 och 165); han har granskat dem år 1844.

Den tredje runstenen (G 37) kom i dagen först 1928; den är defekt.

Omedelbart under G 36 och något N om södra kyrkväggen ligger en gravhäll med sirat kors av samma typ som G 69. På korsets stam finnas spår av inskrift, sannolikt runor, av vilka dock knappast någon kan säkert läsas. Se pl. 13.

35. Grötlingbo kyrka.

Pl. 12.

Litteratur: L 1785, S 164. C. Linnæus, *Iter Gotlandicum* (hs i Linnean Soc., London), s. 344, *Öländska och Gothländska resa* (1745), s. 247 f.; G. Wallin, *Analecta Gothlandica* I, s. 639 (Linnæus), 664, 717, 729, 749; J. Peringskiöld, *Monumenta Sveo-Gothorum*, Vol. 8 (F h 8), bl. 100 b; C. G. Hilfeling, *Resejournal* 1799 (F m 57: 6), s. 41; N. J. Ekdahl, *Resa på Gotland* 1826 (ATA), s. 8; J. H. Wallman, *Öländska och gothländska fornlemningar*, 1830 (ATA), fig. 53; *Kyrkoinventarium* 1830; J. G. Liljegren, *Runlära* (1832), s. 153; O. v. Friesen, *Anteckningar* 1923 (UUB).

Äldre avbildningar: Wallin, teckning (a. a. s. 664 och 729); teckning av okänd i Peringskiöld a. a., bl. 100 b; Hilfeling, teckning (F m 57: 7, tab. 8; återgiven i Liljegren, *Fullständig Bautil*: L 1785); P. A. Säve, teckning (i S 170 II, UUB); O. v. Friesen och J. W. Hamner foto 1923 (ATA).